

MUHASHO WA PFUNZO WA GAUTENG

MULINGO WA TSHITIFIKHETHI TSHA MATRIKI

OCTOBER / NOVEMBER 2005
OKTOBER / NOVEMBER 2005

TSHIVENDA LUAMBO LWA DAMUNI
GIREIDI YO LINGANELAHO
(Bammbiri la u Ranga)

MARAGA: 75

TSHIFHINGA: Awara 2

PFESSESANI:

- Luambo lu vhe lwo kunaho.
  - Ni fhindle zwo vhudziswaho fhedzi.
-
-

KHETHEKANYO YA A
THOLOKANYONDIVHO

MBUDZISO 1

Vhalani maffungo a tevhelaho nga vhuronwane ni kone u fhindula mbudziso dzi re nga fhasi hayo:

Nangoho mana a mutukana a sivhumatshelo hawe. Nwana wa Vho-Madula naho a tshi vho tou itwa tsinamo tsha vhurukhu nga mulandu wa hone vhushai hawe ndi muthu wa u futelela zwa tshikolo. Vhusiwana ha vhabebi vhawe vhu vho tou ambiwa nga shango lothe na zwikoloni hune vhanwe vhana vha hawe vha dzhena hone. Naho zwo ralo a zwi mu khakhisi kha pfunzo dzawe. Dzina la uyo mutukana ndi Muthuphei. O irwa ilo dzina nga u o bebwa afho mudini vha tshi thuphea nga vhushai. Mme awe ndi vhe nga u vhona zwi tshi vho konda afha mutani vha vho tou ita na u inga mahalwa uri vha wane ya u shavhedza vhana vhavho. Khotshi awe Vho-Madula vho vha vha tshi sokou shuma ufhata **zwitumba zwa nguluvhe** na u rema **mabasha** vha tshi rengisa nga mulandu wa hone vhushai.

Muthuphei ndi muthannga we a vha a tshi divha vhubvo na vhuyo hawe. O vha e si muthu wa u sedza kha nyimele ya mutani wa hawe. Mbiluni yawe ho vha hu na ffunzo lithihi la uri vhusiwana hawe vhu do fhela nga linwe la maduvha. Ngauri **tsha kule iteli tshi tshi di wanwa nga ene muhovhi**. Muthuphei a kondelela u dzhena tshikolo naho o vha a tshidi tangana na **dzithavha na zwivhanga** vhutshiloni hawe. Mbiluni yawe o vha a tshi zwi divha zwa uri **ha u gonya hu do vha ha u tsitsa** nahone duvha li do vhuya la mu tavhela munwe musi.

Musi mudededzi a tshi fha tsumbo ya vhushai o vha a tshi fha nga ene Muthuphei. Uyu nwana ndi we a vha a **tshi tou vha tano kha vhanwe** vhagudiswa. Ndi hunzhi he a vha a tshi tolou pandelwa tshikoloni nga mulandu wa u kundelwa u bvisa tshelede ya **mutendelo wa tshikolo**. Izwo o vha a tshi dilamulela nga u tou shuma

zwa u tavha maluvha midini ya vhanwe vhadededzi vha no mu pfesesa vha korou mu badelela uyo mutendelo. Naho zwo ralo, Muthuphei ndi we a tou fombe kha dzibugu dzawe a livhana na mushumo wawe wa tshikolo. Dzikhonani dzawe ndi vhe vha vha vha tshi mu sea vha tshi ri ndi tshidahela ngauri **u twa o omelela bugu** ngeno a sa tambina vhanwe vathannga.

Muthuphei o mbo tou vha muthu wa tshikolo u swikela a tshi fhedza gireidi ya vhufumimbili (12). O phasa iyo gireidi nga naledzi lwe a mbo diwana na bazari ya u mu isa phanda kha ngudo dzawe dza pfunzo ya ntha.

Uyu muthannga o do ya a gudela zwa vhudokotela ngei shangoni la Amerika nge a rumelwa hone nga u vhona vhukoni vhawe hune a vha naho siani la zwa pfunzo. O ri u tou fhedza pfunzo dzawe dza vhudokotela a ya a shuma hayani hawe Venda. O ya a vha na sedzhari yawe Thohoyandou a tshi alafha malwadze othe o fhambanaho, vhe vha vha vha tshi mu kolela na vhone vha di ongiwa-vho na mutani wa hawe ha shanduka.

U vha wa u shengela wa vha wa u diphina zwa swika afho mutani. A mala mufumakadzi, a tshimbila nga goloi dza **vhunzhilinzhili**, zwibebathaela na dzinwe-vho. Aiwa, vha dikanda-ha vha Hamadula. Nangoho mana a mutukana a si vhumatshelo hawe.

- 1.1 Neani ayo maffungo thoho yo a teaho. (1)
- 1.2 Mana a mutukana a si vhu matshelo hawe zwi amba mini? (1)
- 1.3 Muthuphei mutani wa hawe ho vha hu na thaidzo ya mini, yo tandulwa hani? (1)
- 1.4 Ndi nga mini o irwa dzina la Muthuphei? (1)
- 1.5 Khotsi awe vho vha vhe vho nnyi? (1)
- 1.6 Dzina la Muthuphei li a elana na vhutshilo hawe. Tendani kana ni hanedze. Ni dovhe ni tikedze nga mbuno i pfalaho uri ndi ngani ni tshi ralo. (2)
- 1.7 Ndi zwifhio zwe uyu muthannga Muthuphei a vha o divhudza mbiluni yawe zwauri u toda zwi uvuledza. (2)
- 1.8 Bulani zwithu zwivhili zwe khotsi a Muthuphei Vho-Madula vha vha vha tshi shuma zwone. (2)
- 1.9 Mushumo we mme awe vha vha vha tshi u ita u itela u shavhedza vhana vhavho ndi wa mini? (1)
- 1.10 Ndi zwifhio zwe Muthuphei a vha a tshi zwi ita uri a kone u wana masheleni a u badele mutendelo wa tshikolo? (1)
- 1.11 Muthupeyi o gudela vhudokotela shangoni la ngafhi? (1)
- 1.12 O fhedza a shuma ngafhi nahone u ita mini? (1)
- 1.13 Talutshedzani maipfi othe o swifhadzaho maffhungoni a re afha ntha. (10)

GUMOFULU LA KHETHEKANYO YA A: [25]

Vulani Phanda.

**KHETHEKANYO YA B
SAMARI / MANWELEDZO**

MBUDZISO 2

2. Vhalani mafhungo a tevhelaho ni kone u nwala samari nga maipfi a sa fhiriho fuina (40)

Kha bthe la Tshivhilwi ho vha hu si na **ngwena** i no fanywa na Tshisa. Dipeni leleni la Tshivhilwi ndi musi madanga a sa balangani i songo thoma ya ri habidi. Nga ndila ye vhalisa vha vha vha tshi takalela ngayo **musangwe**, ndi musi vha tshi vho tou nga vha sa sukumedza duvha la dipe tsini uri vha tavhanye vha vhone zwi tshi itea. Nga linwe lavhuraru kholomo dza mbo ya u dipa. Dza tou fhedza, zwa vha zwi a tea. Ngwena ya Malavuwei no pfi. Goni o ri u bvela dzwaini a thoma u vika. Vhathannga vha thoma u sedzana uri ndi nnyi ane a nga livhana na uyu Goni. Tshisa lwa mbo di bvela dzwaini-vho. Vha tshi kha di ri "zwino ndi hone ri tshi ya u vhona zwithu" Vha vhona Tshisa lu tshi tuwa nga u gidima lwa swika lwa ri ngomu diperi bvuvha lwa tala, lwa mbo di bva Tshisa na Goni vho riu **pinelana** hu si kale ya vha yo tangana. Ilo duvha, Goni o di rwisa nga vhathu vhukuma. Ori a tshi imisa tshanda, mato a vha o no zwimba othe. Vhathu vho vha vha tshi pfala nga uri: "**O dzi pfa dza Tshisa**, lu u penga holu luthannga."

GUMOFULU LA KHETHEKANYO YA B: [10]

**KHETHEKANYO YA C
LUAMBO**

MBUDSIZO 3

Murendeni o **kuda** kha mutana nga lukudavhavha lwawe. Humbelani a mu fha **kanda** la muomva. Ene a ri **hada** lawe li khou vhavha ngauri o hwalesa khuni. Vhana vha khou la vhuswa ho bikwaho nga munwe mafumakadzi. Vhasadzi vha tolou vhudzisana uri ho bikwa nga nnyi. Vhanna vha vhuya vha tou nga vha sa dinalea nge vha vha vha tshi todou tuwa. Lufuno o vhuya na musidzana **mulapfu**. Mme awe vha semana nae. Ene a **hana** u vhuya nae. Madzanga u **funa** zwiito zwa vhathu vho bvaho vha madabadaba.

- 3.1 Khakhululani maipfi othe o swifhadzwaho ni a nwale nga Tshivenda tsho tambaho. (3)
- 3.2 Vhumbani mafhungo anu a pfalaho nga maitimatikedzi haya:
- (a) Khou
  - (b) Tolou
  - (c) Vhuya
  - (d) Todou
- Ni songo kopolola ayo mafhungoni a re afho mafhungoni, nwalani anu (4)
- 3.3 Nwalani mafhambanyi a maipfi o talelwaho nga fhasi mafhungoni a re afho nthae e mafhungoni anu a pfalaho ni songo kopolola ayo o newaho. Vhumbani mafhungo anu. (3)

[10]

MBUDZISO 4

Vhalani maffungo a tevhelaho ni kone u fhindula mbudziso dzi a tevhelaho:

Maluta o shavhela hayani mulovha. Lugisani u ri a nga mu tevhela a vhuya nae. Madzanga u ri arali a tendelwa u do tuwa na Lugisani ngauri ndi thama yawe. Maemu o tuwa ngauri u a lwala. Ndo mu vhona fhedzi ene ho ngo mmbona ngauri o vha a tshi khou lwala. Ndo lingedza u amba nae naho o vha a tshi khou lwala fhedzi zwa bala. Vho-Mutshekwa vha kou **hamula** halwa nga sefo ngeno Vho-Masindi vho ya tsimuni u **kana** nduhu dzavho. Vhasidzana vha khou **ka** thalane tshimuni ya Vho-Masindi. Henefho tsimuni ndo vhona vhatukana vha tshi khou **fhemba** notshi phakoni.

- 4.1 Nwalani khanedza dza mamudi o talelwaho nga fhasi maffungoni a re afho nth. (3)
- 4.2 Vhumbani maffungo anu a pfallaho nga matanganyi haya a bvaho maffungoni. Ni songo kopolola ayo maffungo. Nwalani anu.
- (a) Ngauri
(b) Fhedzi
(c) Naho (3)
- 4.3 Dzhenisani maipfi o teaho vhudzuloni ha ayo o swifhadzwaho mffungoni a re afho nth. Nangani kha haya: (umbula, tala, toda, rafha, hamula). (4)

[10]

MBUDZISO 5

Vhalani maffungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi a tevhelaho:

Ndo vhona livhathavha li tshi khou fhufha muyani. Vhatukana vha li rwa nga legere. Ngei Hamutoti vhana vha hone a vha funi zwone u bata nzieluvhele na pfukaluhura midavhini. Nangoho ganuko a li vhuisi tshalo, henefha he Vho-Muofhe vha tou lila vha tshi ri nwana wavho o lovhaho u do vhuya ngeno vho tou mu vhulana. Ha, nangoho vhakale a vho ngo zwifha vha tshi ri tshakule tshi wanwa nga muhovhi. Lufuno o mila thambo ya **fula** ya mu tshipa. Vho mu hwalela sibatela.

- 5.1 Maffungoni a re afho nth hu na madzinambumbano mararu. Ri neeni madzinambumbano mavhili fhedzi o nwalwaho ni a nwale e kha maffungo anu a pfallaho. ni songo kopolola ayo maffungo o newaho, shumisani anu. Ni dovhe ni sumbedze na zwauri o vhumbiwa hani. (4)
- 5.2 Nwalani thalutshedzo dza mirero yo talelwaho nga fhasi maffungoni a re afho nth (2)
- 5.3 Shumisani ipfi lo swifhadzwaho maffungoni a re afho nth maffungoni mana o fhambanaha u sumbedza uri amba zwithu zwina zwi sa fani. (4)

[10]

MBUDZISO 6

- 6.1 Nwalululwani mafhungo a tevhelaho nga Tshivenda tsho tambaho. Ni dzhenise na zwiga zwothe zwa u vhala na malederedanzi fhethu ho teaho.

Lufuno o vhona mbangeseni a khou tshimbila na mungana wawe. Ene ari uyu ane na vha nae ndi nnyi Mbangiseni ari ndi tsheri yanga.

(10)

GUMOFULU LA KHETHEKAYO YA C: [40]

GUMOFULU: 75